

Kandiye kuşatmasında lağım savaşlarını gösteren çizim (Eickhoff, Atatürk Konferansları, II, rs. 6)

mi yapacaklardı. Eskiden olduğu gibi aralarından veya dışarıdan ehil bir kişi imtihanla lağımçıbaşı olarak görevlendirilecekti. Lağımçıların şartları uygun olanlarından ocak kethüdâsı, çavuş, alemdar ve kâtip gibi zâbitler tayin edilecekti. Humbaracı Ocağı nâzırı ve lağımçıbaşı tarafından tımarlılar dışında, 30'ar akçelik yevmiye ile genç ve yetenekli kimselerden elli kişi mülâzım yazılacak, bunlar yeteneklerine göre anılan sınıflara taksim edilecekti. Mahmud Şevket Paşa'ya göre lağımçıbaşı, başına kırmızı kadifeden kalpak, üzerine mintan ve şalvar, ayağına ise kırmızı yemeni giyerdi. Kıyafet olarak başlarında taşıdıkları bir şeritle humbaracıları ayıracaklardı (*Osmanlı Askerî Teşkilâtı*, s. 48, 49).

Ocaklarına yeni bir nizam verilen humbaracı ve lağımçıların kışmaları civarında 1795 yılında Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun açıldıktan sonra lağımçıları, salı ve cuma günleri dışında burada başta matematik ve hendese olmak üzere teorik ve pratik meslekî bilgilerle ilgili dersler görmeye başladılar. Bu arada mühendishâne hocaları lağımçılıkla ilgili kitaplar telif ve tercüme ettiler; bu eserler Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun Matbaası'nda bastırıldı. 22 Şevval 1212 (9 Nisan 1798) tarihli bir belgeye göre ocak mensuplarının maaşları yeniden düzenlendi, humbaracılar gibi bunlara da yevmiye ödenmesi kararlaştırıldı. 1806'da lağımçıları Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun'dan ayrılarak müstakil hale getirilmek istendiyse de bu gerçekleşmedi. İki yıl sonra lağımçıları Humbaracı Ocağı'nın 7, 26, 36, 65. bölüklerine ilhak edildi ve Lağımçı Bölüğü adıyla müstakil bir birlik sayıldı.

Kabakçı İsyanı, III. Selim döneminde Nizâm-ı Cedid reformları çerçevesinde çağdaş eğitime yetiştirilmelerine özen gösterilen lağımçıların da sonunu getirdi. II. Mahmud zamanında Yeniçeri Ocağı'nın ilgası sırasında olumlu rol oynayan lağımçıları diğer askerî sınıflar gibi yeniden teşkilâtlandırıldı. Asâkir-i Mansûre-i Muham-

mediyye kurulurken Rumeli ve Anadolu'daki lağımçıları İstanbul'a getirilerek yoklamadan geçirildi. Sipahilik unvanları kaldırılıp topçular ve humbaracılarla birlikte Tophâne-i Âmire Müşirliği'ne bağlandı. Mühendishânede eğitilmelerine devam edilen lağımçıları zamanla yerlerini modern istihkâm sınıflarına bırakmışlar, II. Meşrutiyet döneminde ve özellikle I. Dünya Savaşı'nda önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 5, s. 648; nr. 7, s. 827; nr. 12, s. 75, 137, 402; BA, MAD, nr. 4049, s. 63; nr. 10116, s. 543-544; BA, Ali Emîri, II. Mahmud, nr. 3052; BA, Cevdet - Askerî, nr. 12165, 27559, 46778; BA, HH, nr. 3713, 3721, 3722, 7852, 8510, 8795, 9408, 12506, 12515, 12529, 12531, 12533, 12534, 12558, 13418, 14922, 16304, 16702, 17584, 17593, 17642, 28728 A, 29436, 31509, 34868, 58411, 58412; BA, *Divân-ı Hümayun Tahvil Kalemi Defterleri*, nr. 46, 47; BA, *Kännunnâme-i Askerî Defterleri*, nr. 5; Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osmân* (nşr. Necdet Öztürk), İstanbul 1991, s. 127, 432, 439; *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân* (nşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 39, 57, 141; Marsigli, *Osmanlı İmparatorluğunun Askerî Vaziyeti*, s. 95; D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 369; Eyyûbî, *Menâkıb-ı Sultan Süleyman* (nşr. Mehmet Akkuş), Ankara 1991, s. 196; İbrâhim Kâmi b. Ali, *Tâlim-nâme-i Humbaracıyan*, İÜ Ktp., TY, nr. 6873; Halil Nuri, *Târih*, İÜ Ktp., TY, nr. 5996, vr. 189^b-303^a; Ahmed Câvid, *Hadîka-i Vekâyî* (nşr. Adnan Baycar), Ankara 1998, s. 133-134, 137, 138; Vâsîf, *Târih* (İlgürel), s. 177; Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedid'e Dair Eseri (nşr. Kemal Beydilli - İlhan Şahin), Ankara 2001, s. 74-75; Sahafîler Şeyhizâde Esad Efendi, *Târih* (nşr. Ziya Yılmaz), İstanbul 2000, s. 507 vd., 511, 610, 614; a.mlf., *Teşriât-ı Kadîme*, s. 131; Mustafa Nuri Paşa, *Netâiyicü'l-vukûât* (nşr. Mehmed Gâlib Bey), İstanbul 1327, IV, 111; Mehmed Dâniş, *Neticetü'l-Vekâyî* (nşr. Şamil Mutlu), İstanbul 1994, s. 66; Cevad Paşa, *Târih-i Askerî-i Osmânî*, İÜ Ktp., TY, nr. 4178, s. 63; Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Askerî Teşkilâtı ve Kıyafeti* (haz. Nurettin Türsan - Semiha Türsan), Ankara 1983, s. 48, 49-50; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, I, 547, 550, 551, 553, 579, 604, 605; II, 9, 12, 19, 69, 120, 131-133, 137, 267; Kemal Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishâne, Mühendishâne Matbaası ve Kütüphânesi: 1776-1826*, İstanbul 1995, s. 28-29, 49, 59, 78, 83, 254, 332, 382; Pakalın, II, 347-352.

LAĞV (اللغو)

Düşünülmeden söylendiği için kendisine bir hüküm atfedilmeyen, varlığı ve yokluğu önemsiz yemin, söz (bk. HEZL; MÂLÂYÂNÎ; TALÂK; YEMİN).

LAHAK (اللاحق)

Bir kitaba sehven yazılmadığı için sayfa kenarına veya satırlar arasına sonradan ilâve edilen kelime yahut kelimeler için kullanılan terim.

Sözlükte "yetişmek, ulaşmak, katılmak, yapışmak" anlamlarındaki lihâk (lahk, lühük) masdarından gelen lahak "bir kimsenin veya şeyin arkasından yetişen kimse, bir yazıya sonradan ilâve edilen şey" demektir. Hadis literatüründe, imlâ sırasında yazılmadığı için sonradan sayfa kenarına veya satır arasına ilâve edilen kelime, cümle ya da metin için kullanılır.

Hadisin yazılması esnasında herhangi bir sebeple atlanan kelime yahut cümlelerin sonradan ilâve edilmesi için bazı rullar belirlenmiştir. Tercih edilen usul, kelime veya ibarenin düştüğü yerden üst satıra doğru bir çizgi (atfe) çekilip ucu iki satır arasından lahakin yazılacağı tarafa doğru eğildikten sonra kenara unutulmuş kelimenin yazılmasına başlanması şeklindedir (Kâdî İyâz, s. 162). Lahaka işaret etmek üzere çekilen çizginin fazla uzatılmaması gerekir. İlâve edilecek kısmın çizgi ucunun tam hizasında olmasına ve terçihen sayfanın sağ tarafına yazılmasına dikkat edilmelidir. Yer müsait ve yazılacak kısım az olduğunda lahak çizginin tam hizasına yatay şekilde kaydedilir. Bu durumda satır arasında yeterli açıklık varsa lahakin çizginin hemen ucuna satır arasına yazılabileceği söylenmişse de bu pek uygun görülmemiştir. Satır sonunda meydana gelen eksik yazımlarda ise lahak sayfanın sol tarafına kaydedilmelidir. Yazılacak kısım fazla ise daha sonra çıkabilecek düzeltmeler için boşluk bırakmak maksadıyla çizginin tam hizasından başlanmak üzere yukarıya doğru dikey şekilde yazılması gerekir. Yazılacak olan kısmın iki veya daha fazla satır olması halinde lahak sayfanın sağına yazılacaksa satırların sonu çizginin başladığı yer hizasından yukarıya doğru ve iç tarafa gelecek şekilde, sol tarafa yazılacaksa çizginin hizasından yukarıya doğru ve satırın

sonu sayfanın kenarına gelecek şekilde yazılır, sonuna da "sahha" (صح) kaydı dü-şülür.

İlk hadis usulü müellifi kabul edilen Râmhürmüzî, lahaka işaret eden çizginin ilâve edilecek ibareye kadar uzatılması ve lahaktan sonraki ilk kelimenin de buna eklenip sonuna "sahha" (صح) kaydının dü-şülmesi gerektiğini söylemişse de daha sonraki muhaddisler böyle bir uygulama ile sayfanın aşırı şekilde karalanacağını ve dikkatin dağılacığını göz önünde bulundurarak çizginin lahaka kadar uzatılmasını uygun görmemişler, asıl metinde var olan tekrarlardan ayırıt edilememesi ihtimalinden dolayı lahaktan sonraki ilk kelimenin yazılmasını da doğru bulmamışlardır. Sadece sonuna kırmızı mürekkeple ve daha küçük karakterle veya son harfi eksik bırakarak "sahha" (صح), "sah-ha racea" (رجع) veya "inteha'l-lahak" (إنتهى الحق) gibi bir ibare yazmayı tercih etmişlerdir (İbnü's-Salâh, s. 194-195).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "İhğ" md.; Râmhürmüzî, *el-Muhaddişü'l-fâsil* (nşr. M. Accâc el-Hatîb), Dımaşk 1404/1984, s. 606-607; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-ahîlâkı'r-râvî ve âdâbi's-sâmi'* (nşr. Mahmûd et-Tahhân), Riyad 1403/1983, I, 279; Kâdî İyâz, *el-İlmâ'* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire, ts. (Dârü't-tûrâs), s. 162-165; İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadis*, s. 193-196; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethü'l-muğis*, Beyrut 1403/1983, II, 193-198; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehâb Abdüllatîf), Beyrut 1399/1979, II, 79-82; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 197-198.

İBRAHİM HATİBOĞLU

LAHBÂBÎ

(bk. HABÂBÎ).

LAHC

(bk. LEHİC).

LÂHİCÂN

(لاهیجان)

İran'ın kuzeyinde
Hazar denizi kıyı şeridinin
çok yakınında bir şehir.

Eski Farsça'da "ipek" anlamına gelen lâh kelimesinin sonuna mekân adı yapan cân (gân) ekinin getirilmesiyle oluşturulan Lâhîcân "ipek şehri" demektir. Hamdulah el-Müstevfî (XIV. yüzyıl) buranın orta büyüklükte ve ipek üretilen bir şehir ol-

duğunu belirtir. İsim benzerliğinden kaynaklandığı anlaşılan bir efsaneye göre kuruluşu Lâhic b. Sâm b. Nûh'a dayandırılan Lâhîcân'ın adı İslâm coğrafya kaynaklarında ilk defa Lâfcân şeklinde Gilân'ın güneydoğusundaki yedi büyük şehirden biri olarak *Hudûdü'l-âlem*'de geçmektedir. Şehir eski kaynaklarda Dârülmâre, Dârülemân ve Lâhîcânülmübârek adlarıyla da zikredilmiştir.

Gilân eyaletinin Sefîdrûd nehri doğusunda kalan Biyâpîş bölgesinde kurulan emirlikler çoğu defa hâkimiyetlerini Lâhîcân'ı içine alacak kadar genişletmişlerdir. III. (IX.) yüzyılın başlarında Deylem Hükümdarı Vehsûdân'ın topraklarının bir parçasını teşkil eden Lâhîcân, ardından Biyâpîş bölgesinde kurulan Kavtum (Havsum) hânedanının hâkimiyetine girdi. Zeydîler'den Hasan el-Utrûş (ö. 304/917) tarafından kurulan bu hânedan Biyâpîş bölgesinde Şîlîğ'in yayılmasında etkili oldu. Utrûş ailesi siyasi hâkimiyetini IV. (X.) yüzyılın ortalarında kaybetti. Bundan sonra uzun bir süre Lâhîcân'ın tarihinde belirli bir gelişme görülmez. XIII. yüzyılın ortalarında İlhanlı Hükümdarı Hülâgû zamanında Nâsırvend hânedanından Cemâled-din Su'lûk b. Su'lûk Lâhîcân'da emîr idi. Ardından Nâsırvendler iki kola ayrıldı. Bu kollardan Lâhîcân'dakinin emîri Şah Nev, Olcaytu Han Gilân'a hâkim olduğunda ona boyun eğdi (705/1305-1306); arkasından İlhanlılar'la evlilik yoluyla akrabalık kurarak hükümranlılığını pekiştirdi ve diğer Gilân emirlerini de kendine bağladı. VIII. (XIV.) yüzyıl boyunca Biyâpîş bölgesinde mahallî emirlikler arasında savaş hiç eksik olmadı. 792'de (1390) Seyyid Hâdî Kiyâ, Nâsırvendler'in hâkimiyetine son vererek bölgeyi ele geçirdi. Hâdî Kiyâ'nın yerini alan Seyyid Ali Kiyâ, Mâzenderân Mar'aşî Seyyidleri'nin de yardımıyla Biyâpîş'in tamamına ve Kazvin'e kadar olan yerlere hükümranlılığını kabul ettirdi. Mirza Ali b. Sultan Muhammed Kiyâ ise (1478-1506) Kazvin, Sultâniye, Tahran, Rey ve Verâmin'i kontrolüne aldı. Bir ara Timur'un saldırıları karşısında vergi vermek zorunda kalmışlarsa da (806/1403-1404) bu seyyidler 1000 (1592) yılına kadar bölgedeki yönetimlerini sürdürdüler. Aile X. (XVI.) yüzyılın başlarından itibaren Safevîler'e tâbi olmakla birlikte son emirleri Ahmed Han, Safevîler'e tâbi olmayı reddederek on iki yıl boyunca sığındığı İstahr'da, Osmanlı-Safevî savaşı sırasında Lâhîcân'ın Türkler'e verilmesi yönünde faaliyetlerde bulunduğu için Şah I. Abbas'ın tepkisini çekti. Ahmed Han,

savaş sonunda İran-Osmanlı antlaşmasının imzalanmasının ardından saraya çağrıldığı halde gitmedi. Bunun üzerine Şah Abbas ordusuyla Gilân'a girerek bölgenin tamamını hâkimiyetine aldı (Şevval 1000 / Temmuz 1592). Ahmed Han İstanbul'a kaçtı ve ölünceye kadar orada yaşadı. Safevîler Biyâpîş bölgesine Lâhîcân'da oturan bir vali tayin ettiler.

Şah Süleyman döneminde Hazar denizi kıyılarına Stefan Razin liderliğinde saldırılan Kazaklar'a karşı hazırlanan ordu Biyâpîş bölgesinde toplanmıştı. Lâhîcân XVIII. yüzyıldan itibaren zaman zaman bazı tarihî olaylara sahne oldu. Ruslar, 1724-1734 yılları arasında Gilân'ı işgalleri sırasında Lâhîcân'da iki kale inşa ettiler. Şehir 1774'te Fûmen Valisi Hidâyet Han'ın otoritesine boyun eğdi. Kerim Han Zend bölgeyi yıllık vergiye bağladı. Soy yoluyla gelen son vali Sâlâr-ı Müeyyed Mirza Ahmed Han'a 1907'de görevden el çektilirdi. 1920'de kurulum bir yıl devam eden yerel Gilân Sovyet Cumhuriyeti zamanında Lâhîcân Ruslar tarafından işgal edildi; bundan sonra da bölgedeki yerini Gilân'ın merkezi olan Reşt şehrine kaptırdı. Günümüzde Gilân eyaletine bağlı bir şehristanın merkezi olan Lâhîcân, 54.300 (2003 tah.) nüfusuyla ticaret ve endüstri merkezi olarak önemini sürdürmektedir. İpek ve pamuk dokumacılığı ile çevresinin limon ve çay üretiminin ticaretinde mühim bir yere sahiptir.

Lâhîcân tarihî geçmişiyle birlikte birçok mimari eser barındırır. Şeyh İbrâhim Zâhid-i Geylânî Türbesi (XV. yüzyıl), Ağa Şeyh Ebû'l-Vech Türbesi (XVI. yüzyıl), Safevîler dönemine ait Çehâr Pâdişah Tür-

Lâhîcân'da İbrâhim Zâhid-i Geylânî Türbesi - İran

